

УДК 327.3:5+327.7:8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2024.56.23>

ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН У МЕЖАХ ПІВНІЧНОГО ОБОРОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА NORDEFCO

Лілія Горбачова, Ольга Івасечко

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Інститут гуманітарних та соціальних наук,
кафедра політології та міжнародних відносин
вул. Степана Бандери, 12, 76014, м. Львів, Україна*

У статті висвітлено основні аспекти партнерства скандинавських країн у межах Північного оборонного співробітництва (NORDEFCO). Досліджено політичні, військові аспекти й ключові цілі співпраці, серед яких: підвищення економічної ефективності шляхом багатонаціональної координації, колективний захист, реформування сектору безпеки, розбудова потенціалу для підтримки міжнародного миру та спільні технологічні розробки. Зазначено, що важливим чинником для відновлення та поглиблення співпраці нордичних країн у межах NORDEFCO стала російська анексія Криму у 2014 році та повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році, що суттєво змінило безпекову ситуацію в регіоні. Здійснено аналіз комплексних політичних настанов “Vision 2025” та “Vision 2030”, які спрямовані на підвищення спроможності Північних країн до спільної відповіді на нові загрози, наприклад, кібербезпеку та гібридні загрози. Окрема увага приділяється впливу приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО та поглиблення оборонної співпраці у регіоні і посилення військової інтеграції з іншими державами-членами Альянсу. У статті також розглянуто новітні виклики, з якими зіштовхуються Північні країни, зокрема труднощі з реалізацією спільних закупівель озброєнь через правові та бюрократичні перешкоди, а також геополітичну конкуренцію за ресурси, транспортні маршрути та стратегічні можливості в Арктичному регіоні та Північній Атлантиці. Висвітлено пріоритетні напрямки співпраці нордичних країн у межах Північного оборонного співробітництва NORDEFCO, як-от: переорієнтація співпраці у сфері спроможності з наголосом на Процес оборонного планування НАТО (NDPP), тісніша кооперація під час навчань та ініціатив щодо подальшого внеску у розбудову сфери озброєнь. Зроблено висновок, що NORDEFCO є важливою платформою для поглиблення оборонної співпраці між країнами Північної Європи, і його розвиток сприятиме зміцненню колективної безпеки в регіоні.

Ключові слова: Північне оборонне співробітництво, безпека, Швеція, Норвегія, Ісландія, Данія, Фінляндія, НАТО.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин багатосторонні механізми співпраці часто зіштовхуються із викликами при вирішенні важливих питань через необхідність консенсусу та розбіжності в інтересах держав-учасниць. Тож дедалі більше країн віддають перевагу участі в мінілатеральних форматах об'єднань, зокрема у сферах торгівлі, безпеки, фінансів та зміни клімату. Такі альянси дозволяють державам швидше адаптуватися до змін у геополітичній ситуації, особливо в умовах регіональних загроз. Яскравим прикладом такої співпраці у безпековому вимірі є NORDEFCO. Скандинавське співробітництво може стати взірцем для інших країн та регіонів у розвитку інтеграційних процесів, що сприяють миру та стабільності. У світлі змін у глобальній політиці, зокрема загострення конфліктів у Європі та світі, важливого значення набуває вивчення ефективності регіональних ініціатив у протидії сучасним викликам для безпеки.

Тому **метою статті** є аналіз особливостей та перспектив співробітництва скандинавських країн у межах NORDEFSCO з акцентом на колективну безпеку, оборонні ініціативи та реагування на нові типи загроз.

Джерельною базою цього дослідження стали праці зарубіжних дослідників [1; 4; 5; 8; 10; 12; 19; 20–22], які дали нам змогу з'ясувати сутність, причини та особливості організації Північного оборонного співробітництва. Для того, щоб проаналізувати участь нордичних країн та їх роль в діяльності об'єднання, загрози та виклики на шляху розвитку співробітництва у роботі використано річні звіти та стратегії NORDEFSCO [2; 3; 6; 7; 9; 11; 14] і НАТО [13; 14]. Крім того, важливу роль у нашому дослідженні відіграли прес-релізи на офіційних сторінках урядів країн-членів та англомовних ЗМІ [2; 15–18; 23].

Основний матеріал. Витоки Північноєвропейського оборонного співробітництва сягають 1960-х років. Скандинавські країни прагнули експортувати до міжнародних інституцій найкращі практики, в тому числі у сфері безпеки. Їм вдалось розробити свою модель добробуту для суспільств життєздатною в глобальному масштабі [1].

Примітно, що початково співпраця між скандинавськими країнами передбачала обмін інформацією та спільну миротворчу діяльність, а обов'язки були розподілені між миротворчими навчальними центрами: Данія відповідала за курси військової поліції, Фінляндія – за підготовку військових спостерігачів, Норвегія – за спеціалістів з матеріально-технічного забезпечення, Швеція – за штабних офіцерів. У межах цієї співпраці наприкінці ХХ та на початку ХХІ ст. було створено три окремі структури: Північне співробітництво у сфері озброєнь (NORDAC) у 1994 році, Північна угода про підтримку миру (NORDCAPS) у 1997 році та Північні допоміжні оборонні структури (NORDSUP) у 2008 році. У 2009 році ці структури були об'єднані в одну: Північне оборонне співробітництво (NORDEFSCO) [2]. Причина заснування NORDEFSCO полягала в створенні національних військових можливостей більш економічно ефективним шляхом за допомогою багатонаціональної співпраці, щоб обмежити додаткову бюрократію та максимально використовувати звичайні національні ланки командування [3].

До складу NORDEFSCO увійшли Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція. Структура NORDEFSCO охоплює як політичний, так і військовий аспект співпраці, цілями якої є реформування сектору безпеки, розбудова потенціалу для підтримки міжнародного миру, спільні технологічні розробки. Держави взяли на себе зобов'язання щодо колективного захисту національних кордонів шляхом об'єднання частин своїх збройних сил, інтеграція також присутня в координації та оперативній діяльності національних військ [4]. Ініційовані заходи узгоджуються всередині структури, але фактичне здійснення та участь у них залишаються національними рішеннями.

Варто зазначити, що Данія спочатку не брала активної участі (через її дещо іншу оборонну концепцію), як і Ісландія, яка не мала власних сил оборони. Деякі спільні проекти були швидко реалізовані, зокрема навчання військово-повітряних сил, але більш фундаментальні, такі як придбання військової техніки, – виявились складнішими для реалізації.

Через кілька років інтерес до проекту зник. Проте російська анексія Криму та війна на сході України докорінно змінили ситуацію. Робота у межах Північного оборонного співробітництва поновилась у п'яти сферах: спроможність, озброєння, людські ресурси, підготовка та навчання, а також операції [5, с. 36].

У червні 2016 року між міністерствами оборони Північних країн і штабом збройних сил було встановлено безпечний зв'язок за допомогою телефонів, відеотелефонів та комп'ютерів [6]. У жовтні 2017 року NORDEFSCO вперше організувала штабні навчання за участю вищого військового керівництва і представників міністерств оборони,

забезпечивши неформальну обстановку для обговорення змодельованих сценаріїв у Північному регіоні [7].

Не менш важливу роль відіграли кілька масштабних військових навчань у регіоні, в яких брали участь війська як північних країн, так і Сполучених Штатів та інших країн НАТО. Країни-учасниці розвинули оперативну сумісність між своїми силами, і дали сигнал росії, що здатні протидіяти останній. У військових навчаннях «Аврора – 2017», які проходили у Швеції та «Trident Juncture – 2018» під егідою НАТО у Норвегії брали участь близько 20 000 і 50 000 військовослужбовців відповідно. Проте більш глибока співпраця, зокрема спільне оборонне планування було неможливим, оскільки Швеція та Фінляндія не були членами Північноатлантичного альянсу на той час [8, с. 13].

У листопаді 2018 року міністри оборони держав-учасниць NORDEFSCO підписали комплексні політичні настанови – «Vision 2025», які визначили напрямки роботи щодо оборонної співпраці в північному регіоні на період до 2025 року. Метою «Vision 2025», з-поміж іншого, є зробити NORDEFSCO платформою для тісного політичного діалогу, обміну інформацією та координації спільних скандинавських позицій щодо можливих кризових ситуацій. З огляду на зростаючу загрозу тероризму, кібернетичних та гібридних викликів, у «Vision 2025» мова також йде про необхідність тіснішої співпраці в цих сферах [9].

У межах роботи організації вивчається низка різних моделей співпраці, які можуть бути використані як основа для підтримки спільного скандинавського ресурсу кіберзахисту, який міг би включати обмін розвідувальними даними та надавати можливості для спільних дій у відповідь на атаки в країнах Північної Європи. У скандинавських країнах спостерігається значне збільшення як частоти, так і інтенсивності кібератак, спрямованих проти приватних і державних організацій. Згідно з даними національних центрів кіберзахисту Швеція, Норвегія та Фінляндія підвищили рівень кіберзагрози до високого, тоді як Данія – до критичного після серії атак на державні департаменти та банки, зокрема 11-годинну атаку на основну IT-мережу Міністерства оборони. Національні агентства з кіберзахисту в регіоні надалі попереджають про ймовірні атаки, зокрема з боку росії, Північної Кореї та, можливо, Китаю. Північне оборонне співробітництво є ідеальним засобом для виведення співпраці країн у сфері кібербезпеки та спільних дій на новий рівень [10].

Новий поштовх для посилення співпраці Північноєвропейського оборонного співробітництва дало повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році, що значно вплинуло на міжнародну, зокрема на європейську, архітектуру безпеки [11].

У скандинавському контексті це призвело до того, що Фінляндія та Швеція подали заявку на вступ до НАТО, і з 7 березня 2024 року всі країни NORDEFSCO є членами Організації Північноатлантичного договору [12]. Оскільки це було останньою перешкодою на шляху до спільного оборонного плану, відтепер національні оперативні плани можуть бути тісно узгоджені один з одним, з регіональними планами НАТО та національними планами деяких головних держав організації [8, с.13].

У першому півріччі 2024 року в Європі та на Атлантиці були проведені безпрецедентні за масштабами й кількістю задіяного особового складу й техніки військові маневри НАТО «Steadfast Defender». Фактично «Steadfast Defender-24» є серією окремих навчань, які проводяться на території різних країн НАТО, але їх об'єднує спільна мета – протидія ймовірній агресії з боку РФ. Наприклад, військові навчання на півночі відбуваються під умовною назвою «Nordic Response-24». Раніше щороку вони проводилися під умовною назвою «Cold Response» лише на півночі Норвегії. Але з приєднанням до НАТО Фінляндії і Швеції навчання були розширені на всю Скандинавію, і до них долучилися понад 20 тис. військових з 13-ти країн НАТО [13].

Незважаючи на те, що спільні зусилля НАТО є ключовими, сила Альянсу ґрунтується на інвестиціях в оборону та можливостях його держав-членів, як зазначено у статті 3 Північноатлантичного договору [14]. З початком російсько-української війни держави-члени НАТО, зокрема країни Північної Європи, крім Ісландії, яка не має власних збройних сил, зобов'язалися досягти мети щодо виділення щонайменше двох відсотків річного ВВП на оборонні витрати. Фінляндія виконує цю вимогу, тоді як Данія та Швеція планує досягнути встановленого рівня у 2024 році, а Норвегія – 2026 році [15; 16; 17]. Хоча всі чотири країни ініціювали значне збільшення витрат на оборону, велика частина цього пішла на допомогу Україні, відновлення резервів і компенсацію інфляції, тож інвестиції були надзвичайно скромними. Згідно зі звітом Комісії з питань оборони Норвегії, представленим національному уряду в травні 2023 року, існує катастрофічна невідповідність між обороноздатністю країни та поточними і майбутніми викликами безпеки, з якими стикається країна [18]. Така ж серйозна ситуація в Данії та Швеції. Зважаючи на цей контекст, потенційна надмірна залежність країн Північної Європи від своїх союзників НАТО викликає стурбованість щодо регіонального впливу та свободи маневру всередині альянсу [19].

Водночас офіційні особи країн Північної Європи неодноразово наголошували на недостатній співпраці щодо спільного придбання матеріальних засобів. Коли було створено NORDEFSCO, очікувалося, що дво-, три-, багатосторонні закупівельні проекти будуть значно вигіднішими [3]. Однак більшість з них або не реалізувалися, або закінчилися невдачами. Серед причин можна назвати юридично-бюрократичні перешкоди: скандинавські країни мають різні процедури та вимоги щодо публічних тендерів, прозорості, управління ризиками тощо. Також виникають стратегічні питання, пов'язані з потенційною перевагою торгівлі з союзниками по НАТО проти переваги підтримки національної промисловості. Ще одним викликом для співпраці Ісландії та Норвегії, що не є членами ЄС, з Швецією, Фінляндією та Данією є розширення оборонно-промислового співробітництва в межах ЄС, включаючи Постійне структуроване співробітництво (PESCO) [20].

Окрім цього Північні країни зіштовхуються з новітніми викликами в Північній Атлантиці та Арктичному регіоні, який традиційно займався економічно важливим рибальством, морським транспортом, дослідженнями та туризмом. Безпека та контроль над енергетичними ресурсами, цінними корисними копалинами і морськими шляхами за Полярним колом також є геополітичним викликом для членів НАТО. Кордони маршрутів і транзитні шляхи між країнами досі залишаються спірними. Це відіграє важливу роль для стратегічних ліній зв'язку та постачання, а також для можливостей та оперативної співпраці. Існують різні точки зору щодо того, чи варто ці маршрути визначати в міжнародних водах чи вони повинні бути під суверенітетом окремих країн. Тому суперництво між країнами триває [21].

Ще однією важливою частиною роботи NORDEFSCO є Північно-Балтійське співробітництво. Безпекова ситуація в Балтійському морі істотно змінилася протягом останніх кількох років. Оскільки росія має вихід до Балтійського моря, вагомими ризиками для інших країн регіону залишається можливе збільшення військової присутності в Балтійському морі, потенційні диверсії проти підводної інфраструктури, морські блокади. Членство Швеції та Фінляндії в Організації Північноатлантичного договору передбачає можливість реформувати Північно-Балтійську оборонну співпрацю, використовуючи сили та потенціал один одного ефективніше, ніж це було можливо раніше. Спільна протиповітряна оборона, матеріально-технічне забезпечення та технічне обслуговування не тільки потенційно допоможе заощадити кошти, але, що більш важливо, стане потужним стримуючим

фактором для росії та посилить військовий потенціал НАТО як у Балтійському регіоні, так і на Крайній Півночі [22, с. 15].

30 квітня 2024 року міністри оборони країн Північного оборонного співробітництва підписали візію NORDEFECO – “Vision 2030”, де визначені цілі для посилення співробітництва Північних країн у нових реаліях, як-от: стратегічний діалог і консультації з поточних питань, матеріально-технічна підтримка, військова мобільність. Крім того, з метою покращення сумісності та безпечних ланцюгів постачання країни Північної Європи хочуть поглибити співпрацю щодо придбання зброї та оборонних матеріалів шляхом спільних закупівель та зміцнення промислової бази [23].

Країни Північної Європи зголосились підтримувати Україну політично та фінансово, а також у військовій підготовці та оснащенні стільки, скільки буде потрібно. З початку повномасштабного вторгнення Норвегія, Швеція, Фінляндія, Ісландія та Данія регулярно виділяють кошти на оборонні витрати, підтримку критичної інфраструктури та заходи з відновлення, а також координують постачання систем протиповітряної оборони, винищувачів, бойових машин піхоти. Особливу увагу останнім часом приділяють виробництву боєприпасів як для підтримки України, так і для посилення виробничих потужностей у довгостроковій перспективі для зміцнення безпеки постачання в регіоні.

З-поміж інших пріоритетних сфер співробітництва NORDEFECO на 2024 рік – переорієнтація співпраці у сфері спроможності з акцентом на Процес оборонного планування НАТО (NDPP), тісніша співпраця під час навчань та ініціатив щодо подальшого внеску у співпрацю НАТО у сфері озброєнь [11].

Висновки. Тож можемо резюмувати, що сучасне Північне оборонне співробітництво ґрунтується на спільному розумінні зростаючих викликів регіональній безпеці, спільному інтересі щодо їх вирішення та спільному визнанні того, що Північний формат може ефективно доповнювати співпрацю в НАТО, ЄС, Балтійському регіоні та з іншими країнами-партнерами. Розширенню північної співпраці сприяють численні ініціативи, які відбуваються на багатьох рівнях, відчуття спільності та близькості між країнами, а також широка політична та народна підтримка. Проте необхідно усунути низку слабких сторін і загроз, як-от: кібератаки, бюрократичні перешкоди та геополітична конкуренція, перш ніж стримування та захист регіону досягнуть цілком надійного рівня. Досягнення цієї мети вимагає узгодженості та координації між різними паралельними ініціативами та процесами. Країни регіону повинні зробити значні інвестиції у зміцнення оборони, що дасть їм змогу швидко реагувати на кризи та безперешкодно отримувати підтримку й підкріплення союзників у разі потреби. Крім того, вони повинні прагнути до тіснішої оборонної співпраці в сферах, а саме: багатонаціональний штаб, повітряна сила, повна оборона, підготовка та навчання.

Список використаної літератури

1. Ingebritsen C. Scandinavia in World Politics. Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated, 2006. URL: https://books.google.com.ua/books?id=v1VRPBAF9NcC&pg=PA1&hl=uk&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false
2. Nordic defence cooperation. Puolustusministeriö. URL: https://www.defmin.fi/en/areas_of_expertise/international_defence_cooperation/nordic_defence_cooperation#18e4a2f5
3. NORDEFECO. Annual Report 2010. Norwegian chairmanship of NORDEFECO Military Coordination Committee, February 2011. URL: <https://www.nordefco.org/Files/AR2010.pdf>
4. Brøgger T. E. Beyond the State? The Establishment of Integrative Commitments in European Security and Defence Cooperation. 2024. URL: <https://www.duo.uio.no/handle/10852/106917>

5. Bengtsson, R. New preconditions for Nordic security and defence cooperation. *Baltic Rim Economies*. 2023. No. 2. 3415. URL: https://www.centrumbalticum.org/files/5712/BRE_2_2023.pdf
6. NORDEFECO. Annual Report 2016. Copenhagen: Danish Ministry of Defence, 2017. URL: https://www.nordefco.org/Files/NORDEFECO-annual-report-2016_compressed.pdf.
7. NORDEFECO. Annual Report 2017. Helsinki: Finnish Ministry of Defence, 2018. URL: https://www.nordefco.org/Files/Nordefco_annual_raport_2017_MoD_FI_compressed.pdf.
8. Saxi, H. L. The revolution in Nordic military affairs. *Baltic Rim Economies*, 2023. No. 2. 3395. URL: https://www.centrumbalticum.org/files/5712/BRE_2_2023.pdf
9. NORDEFECO Vision 2025. Nordefco. URL: <https://www.nordefco.org/NORDEFECO-Vision-2025>
10. O'Dwyer G. Nordics move towards common cyber defence strategy | Computer Weekly. URL: <https://www.computerweekly.com/news/365533113/Nordics-move-towards-common-cyber-defence-strategy>
11. NORDEFECO. Annual Report 2023. Government Offices of Sweden. URL: <https://www.government.se/reports/2024/06/nordefco-annual-report-2023/>
12. Einarsson Þ. Iceland's Security and Defence: To What Extent Does Iceland Rely on Nordic Defence Cooperation?. Skemman. URL: <https://skemman.is/handle/1946/46720?locale=en>
13. Банахевич Ю. Найбільші навчання з часів Холодної війни: НАТО готується стримувати потенційну агресію Росії. Укрінформ – актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3842399-najbilsni-navcanna-z-casiv-holodnoi-vijni-nato-gotuetsa-strimuvati-potencijnu-agresiu-rosii.html>
14. The North Atlantic Treaty. North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm
15. Regeringen præsenterer 2030-plan: Danmark rustet til fremtiden. Finansministeriet. URL: <https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2023/november/regeringen-praesenterer-2030-plan-danmark-rustet-til-fremtiden>
16. Military budget initiatives for 2024. Government Offices of Sweden. URL: <https://www.government.se/articles/2023/09/military-budget-initiatives-for-2024>
17. Norwegian Government plans to meet NATO's 2 % goal by 2026. Government of Norway. URL: <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/norwegian-government-plans-to-meet-natos-2-goal-by-2026/id2975079/>
18. Norwegian Defence Commission of 2021. Government of Norway. URL: https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/495/2023/06/forsvarskommisjonen_kortversjon-1.7_singel.pdf.
19. Friis K., Tamnes R. The defence of northern Europe: new opportunities, significant challenges. *International Affairs*. 2024. Vol. 100, no. 2. P. 813–824. URL: <https://academic.oup.com/ia/article/100/2/813/7603555>.
20. Saxi H. L., Friis K. After Crimea. The future of Nordic Defence Cooperation. NUPI Policy Brief. 2018. Vol. 6. URL: <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2593726/SAXI%20and%20FRIIS.%20After%20Crimea.%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
21. Güçyetmez F. Geopolitical Problems of NATO Members in the Arctic Circle. *Florya Chronicles of Political Economy*. 2024. Vol. 100, no. 1. P. 69–96. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/fcpe/issue/84255/1444085>
22. Friis K. NATO: A historical moment in the Nordic-Baltic region. *Baltic Rim Economies*. 2023. No. 2. 3397. URL: https://www.centrumbalticum.org/files/5712/BRE_2_2023.pdf.
23. Ministry of Defence. Joint vision to enhance Nordic defence cooperation. Government Offices of Sweden. URL: <https://www.government.se/contentassets/645176cd1d524bf5b39978096937f098/vision-2030.pdf>.

PECULIARITIES AND PROSPECTS OF SCANDINAVIAN COOPERATION WITHIN THE FRAMEWORK OF THE NORDIC DEFENSE COOPERATION NORDEFECO

Olha Ivasechko, Liliia Horbachova

*Lviv Polytechnic National University, Institute of the Humanities and Social Sciences,
Department of Political Science and International Relations
Stepana Bandera str., 12, 76014, Lviv, Ukraine*

The article highlights the main aspects of the Scandinavian countries partnership within the framework of the Nordic Defense Cooperation (NORDEFECO). Politico-military aspects and key objectives of cooperation are explored, including increasing economic efficiency through multinational coordination, collective defense, security sector reform, capacity building for international peacekeeping, and joint technological development. It is noted that the Russian annexation of Crimea in 2014 and the full-scale Russian invasion of Ukraine in 2022 became an important factor for the restoration and deepening of cooperation, which significantly changed the security situation in the region. An analysis of the comprehensive political guidelines “Vision 2025” and “Vision 2030”, which are aimed at increasing the capacity of the Nordic countries to jointly respond to new threats, for example, cyber security and hybrid threats, is carried out. Particular attention is paid to the impact of the Finland and Sweden accession to NATO on the deepening of defense cooperation in the region and the strengthening of military integration with other Alliance member countries. The article also examines new challenges facing the Nordic countries, including difficulties in implementing joint arms procurement due to various legal and bureaucratic obstacles, as well as geopolitical competition for resources, transport routes and strategic opportunities in the Arctic region and the North Atlantic. Priority areas of activity are highlighted, such as strengthening the regional Nordic-Baltic partnership, supporting Ukraine, reorienting cooperation in the field of capabilities with an emphasis on the NATO Defense Planning Process (NDPP), closer coordination during exercises and initiatives to further contribute to the development of the armaments field. It is concluded that NORDEFECO is an important platform for deepening defense cooperation between the countries of Northern Europe, and its development will contribute to strengthening collective security in the region.

Key words: Nordic defense cooperation, security, Sweden, Norway, Iceland, Denmark, Finland, NATO.